

el segle passat i en el present, és molt usual tant en català central com a Mallorca: «non cor llamenta a tota hora / vorejant un riu cabdal / ---», MrnAguiló, a. 1844 (*Antologia Poètica* 1975, 50); «a tothora cerco la Divinitat, espio els seus senyals --- i ni la trobo ni em canso de cercar-la ---», Coromines (*Vida Austera*, O. C., 660a10). Al costat de *a totes hores*, també es digué *totes hores que*: «totes hores que'l creador se clam de son deutor --- deu jurar ---», *Cost. Tort.* (Ol., 342). *Totara* ross.

Totpoderós calc del ll. *omnipotens*: ja en Llull (i *tras tot poderós* [Hom., infra]), si bé encara no descendit a la categoria de mer epítet de la divinitat, sinó amb consciència gens afeblida del sentit essencial del mot: «enaxí los ulls spirituals veen coses spirituals; e 'naxí con los corporals veen, per lugor e color, la òstia, enaxí los spirituals veen, ab les virtuts de Déu, en la òstia, la carn de nostre espòs, qui vol, ab voler infinit, e ab poder *totpoderós*, e ab savia on ha tot compliment», *Blanq.* (NCl. 1, 169.3). Registrat ja com a adj. unitari des de Busa-N. «*topoderós*: omnipotens».

A *tutiplè*: la primera notícia d'aquesta expressió és c. l'a. 1800 en el B. de Maldà: «en quant al dinar, fou a *tutti ple*, ben guisat ---» (*Coll. B. V.*, 142); després Noller, c. 1890: «totas aquelles flaquesas de l'ànima que les xarrrayres divulgavan a *tutiplè*» (*Figura i Paisatge*, 77). «El dia que l'estel de presa estigué a punt, i que el vent bufà en la direcció i amb la velocitat calculades pel Prof. Orellana, la revenja fou — com digué el Sr. Sampons i Lluer, impertèrrit *dilettant* de l'òpera italiana—, a *tutiplè*; l'Acadèmia en pes dels Set Savis del Born pujà al terrat on no es permeté l'entrada a les dones, element feble per als moments de lluita ---», Coromines (*Pigmalió*, XVI, 223). *AlcM* en dóna, encara, una cita de Raimon Casellas («tothom sirga a *tutiplè*»).

No figura encara en els diccs. del S. XIX, ni al *DAG.*, ni els de Fabra; ha tingut alguna aparició en castellà en la forma, d'aspecte acatalanat, a *tutiplén* que el *DACadEsp.* defineix «en abundancia, a porriillo» (amb estigma de «familiar» i «de forma viciosa»), però no més des d'eds. recents, crec ja la de 1884, en tot cas no la de 1832 ni cap d'anterior; és la definició que li dóna el primer dicc. nostre que recull a *tutiplè* que és el de Llobart (1886), sens dubte calcant la del *DAC. Esp.*; fora d'això i del seu contrafactor dicc. de MGadea, no el recollí fins al Bulbena a *tutiplè* «vulgar: a bell raig, a doll, a manta» (d'on Vogel, 1911, aquest separant-lo a *tuti ple* «in Hülle und Fülle; in Strömen»). Altrament cf. el cas de bearn. ant. *deu tout e au plee* que citaré tres pàgines més avall, en doc. de 1440.

No crec que s'hagi de pensar en un terme de jugadors de cartes, a base del *tuti*: car el *tuti* és 'ple' en si i per definició: un *tuti* incomplet, o imperfecte, per definició, és impossible; em sembla ben difícil de concebre tal redundància. D'una banda la grafia d'En Maldà (que bé deu ser cosa de l'autor, no crec innovació del publicador AGalí), i d'altra banda l'allusió italiana del meu pare, apunten a aquesta llengua, però

no és locució italiana ni sé que allí es digui res de semblant. I si vingués en una forma o altra d'aquesta llengua sembla que en l'ús castellà se n'hauria fet *-pleno* o *-pieno* o *-lleno*: en el cas de *terraplén* es troba de primer en cast. *terrapleno* i la forma sense *-o* sembla haver estat presa del francès.

Es de creure que, en definitiva, quedarem en dubte entre si es tracta d'una formació familiar catalana, per composició, a *tot-i-ple* (amb pron. oriental *tutiplé*, cf. aquell *tuddina* que hem vist a Men.), o si és realment una creació de l'argot teatral, com dóna a entendre Coromines: el *tutti* de l'òpera (de temps abans que Cuyàs): canten *tutti*, i potser de primer encara no hi van tots, però sí al final i llavors hi ha *tutti ple*.

Recordem la famosa frase del Banquer Arnús, el 1885: «Don Evarist es presentà a l'hora de liquidar a la barraca del 'Mercantil', i ell, que es trobava ésser creditor gairebé de tothom per --- un bon milió de duros, pronuncià el seu cèlebre 'Perdono a tutti', aficionat com era a l'òpera italiana, de la qual emprava sovint les frases més conegudes — com aleshores ho féu, per declarar lliberats de l'obligació de pagar tots els que havien operat contra ell», *Pigmalió* (II, O. C., 124b). És clar que aleshores hauríem de mirar així mateix la forma cast. com a resultat d'una propagació de l'òpera barcelonina. Cronològicament això és versemblant. Les representacions d'òpera it. començaren a Bna. l'any 1816, i ja per aquell temps hi hagué entre nosaltres les grans figures de Ramon Carnicer, Vicens Cuyàs, N. Manent i N. Guanyabens. L'any 1708 es cantà ja una òpera a Llotja, el 1762 una companyia italiana actuà al Teatre de Santa Creu, i en les darreries del S. XVIII, hi foren estrenades dues òperes italianes dels músics catalans E. Sors i C. Baquer (Coromines, O. C., 1131, 1135, n. 31). Deu ser això.

Tots Sants, que el *DFA.* escriu sense guionet (s. v. *sant*), i no sé si val la pena modificar-ho com vol *AlcM*. En cat. crec que no sols s'ha dit sempre sense article, sinó que això és encara general pertot (el que diguin o no diguin a l'Alguer, no interessa gaire, car és evident calc de l'it.). Cal posar en dubte l'afirmació que fa *AlcM* sense aduir-ne proves que a Oliana, Trempe i Sort hi posin article.

Com sempre, deuen ser els informadors acastellanats que tingué *AlcM*, en el clero i el magisteri, que els ho deuen haver dit: car em consta que és sense article precisament en el Pallars fins al cim del Pirineu: *tot-sáns* a Tavascan i Àreu, *tutsáns* a Tor de Vall Ferrera (1932.4), i que segueix així encara per l'Alt Aragó: «se toman las crabas del sarrío hasta *todosántos*» San. Juan de Gistau (1965). Ja en el S. XIII: «Les vigílies e les festes de *Tots Sants*», *Usatges*, 133; «lo Sr. Rey N'Anfós --- tramès --- al Sr. rey de Sicília --- que lo trametés l'almirall ab quaranta galees armades --- sí que l'almirall armà les dites 40 galees, e venc --- la festa de *Tots Sants*», Muntaner (fets de 1276, Casac. v, 37.23); «*Tots Sants*» 1520, *Man. de Novells Ardit*, III, 206.

Tots temps després contret en *tostemps* ant. 'sempre' [c. 1200, *Hom.*]. «e:ns do vida durable per *toz*